

STORTINGET

Innst. 115 S

(2023–2024)

Innstilling til Stortinget
fra helse- og omsorgskomiteen

Dokument 8:260 S (2022–2023)

Innstilling fra helse- og omsorgskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Erlend Svardal Bøe, Tone Wilhelmsen Trøen, Sandra Bruflot, Anne Kristine Linnestad og Tage Pettersen om å skape et mer demensvennlig samfunn

Til Stortinget

Bakgrunn

I dokumentet fremmes følgende forslag:

- Stortinget ber regjeringen utrede og innføre et pakkeforløp for demenssykdom som sikrer bedre diagnostisering og oppfølging.
- Stortinget ber regjeringen bidra til at kommunene legger bedre til rette for å skape et mer demensvennlig samfunn, og at kommunene har en plan for hvordan det skal gjøres.
- Stortinget ber regjeringen legge til rette for flere lavterskeltilbud i kommunene for mennesker med en demenssykdom og deres pårørende, som for eksempel flere hukommelsesteam, demensskoler og avlastningstilbud for pårørende.
- Stortinget ber regjeringen sørge for at det opprettes en tilskuddsordning som skal stimulere til bygging av flere trygghetsboliger for eldre i distriktskommuner.
- Stortinget ber regjeringen utarbeide et eget boligprogram for mennesker med en demenssykdom

som skal gjøre det enklere å tilpasse egen bolig, men også å anskaffe en mer tilrettelagt bolig.

- Stortinget ber regjeringen sørge for at alle kommuner har en pårørendestrategi og gir pårørende mer fleksible avlastningstilbud.»

Det vises til dokumentet for nærmere redegjørelse for forslagene.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kamzy Gunaratnam, Tove Elise Madland, Even A. Røed og Truls Vasvik, fra Høyre, Sandra Bruflot, Erlend Svardal Bøe og lederen Tone Wilhelmsen Trøen, fra Senterpartiet, Lisa Marie Ness Klungland og Siv Mossleth, fra Fremskrittspartiet, Bård Hoksrud og Morten Wold, fra Sosialistisk Venstreparti, Marian Hussein, fra Rødt, Seher Aydar, fra Kristelig Folkeparti, Olaug Vervik Bollestad, og fra Pasientfokus, Irene Ojala, viser til representantforslagene i Dokument 8:260 S (2022–2023) om å skape et mer demensvennlig samfunn. Statsråd Ingvild Kjerkol har uttalt seg om forslagene i brev til komiteen av 11. oktober 2023.

Komiteen viser til at det har vært gjennomført skriftlig høring i saken. Komiteen mottok fire skriftlige innspill, fra Nasjonalforeningen for folkehelsen, «Firepartssamarbeidet» om musikkterapi, Norsk Ergoterapeutforbund og Den norske tannlegeforening.

Komiteen merker seg statsrådens svarbrev og at flere av forslagene er omtalt i Meld. St. 24 (2022–2023)

Fellesskap og meistring – Bu trygt heime. Komiteen viser til at regjeringen melder at de vil fortsette å følge opp Demensplan 2025. Eldre skal være trygge på at fellesskapet stiller opp og regjeringen følger opp.

Komiteen merker seg at regjeringen har lansert flere verktøy som vil bidra til bedre utredning og oppfølging av personer med demens. Videre har Demensplan 2025 slike verktøy, og Nasjonalt senter for aldring og helse har en egen veiviser for demens. Dette skal gjøre det lettere for helse- og omsorgspersonell å planlegge, organisere og gjennomføre gode helse- og omsorgstjenester for personer med demens samt deres pårørende. Komiteen registrerer videre at e-læring om basal demensutredning for leger og annet helsepersonell er under utarbeidelse, samt også et program for personsentrert omsorg og miljøbehandling.

Komiteen merker seg at det er behov for å vurdere organiseringen av demensutredningen i spesialisthelsetjenesten, og at samarbeidet med kommunene må styrkes. Det er viktig at pasienter under utredning av demens ikke opplever uberettiget variasjon i utrednings tilbudet. Å sikre bedre diagnostisering og oppfølging av pasienter med demens og sikre godt samarbeid mellom spesialisthelsetjenesten og den kommunale helse- og omsorgstjenesten vil bidra til et mer sammenhengende pasientforløp.

Komiteen viser til at stadig flere kommuner nå har hukommelsesteam eller demensteam. Det gjaldt 88 pst. av alle kommuner i 2022. Om lag halvparten av norske kommuner tilbyr brukeropplæring og dagaktivitet. Demensplan 2025 vil også stimulere til lavterskel møteplasser for sosiale, kulturelle og fysiske aktiviteter. Dette er viktig om eldre skal kunne bo hjemme lenger og være sjef i eget liv også når helsen skranter.

Komiteen merker seg at regjeringen løfter fram støtte og avlastning til pårørende ved å følge opp «Vi – de pårørende», regjeringens pårørendestrategi og handlingsplan for 2021–2025. Et av hovedtiltakene i handlingsplanen er tilskuddsordningen «helhetlig støtte til pårørende med krevende omsorgsoppgaver». Komiteen merker seg videre at ordningen skal legge til rette for at kommunen utvikler modeller for å bedre pårørendes sin situasjon i tillegg til å synliggjøre og anerkjenne pårørende. Tilskuddsordningen stimulerer til lokal aktivitet som mestringskurs, veiledningssamtaler og møteplasser. Mer forutsigbarhet, bedre informasjon til pårørende og medvirkning er viktig. Komiteen registrerer at det også er satt av midler til å opprette og teste modeller for fleksible kommunale avlastningstilbud for pårørende, og at det arbeides med pårørendeavtaler.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Rødt, Kristelig Folkeparti og Pasientfokus, viser til at demens er en sykdom som over tid fører til endringer av kogni-

tive funksjoner, som for eksempel hukommelse, språk og orienteringsevne. Flertallet viser til at det ifølge Nasjonalt senter for aldring og helse antas at 101 000 mennesker lever med en demenssykdom i Norge i dag, men når en lever lenger og det blir flere eldre, vil også flere utvikle sykdommen i årene fremover. Det antas at det hvert år er 10 000 nye mennesker som får en demensdiagnose, og i 2050 antas det at 238 000 mennesker vil ha en demenssykdom. Flertallet mener at når det blir en stor økning i antall mennesker med en demenssykdom, er det viktig at samfunnet legger til rette for gode og forutsigbare tilbud, både for hjemmeboende og beboere på sykehjem og for pårørende.

Flertallet viser til at det å få en demenssykdom kan være vanskelig, og mange forteller om fortvilelse, frykt, sorg og usikkerhet. Flertallet mener det fortsatt er for lite åpenhet og kunnskap om demenssykdom i samfunnet. Det gjør at mange kommer for sent i kontakt med helse- og omsorgstjenesten for å få informasjon og hjelp. Det er viktig å legge til rette for at mennesker med en demenssykdom fanges opp til rett tid, og at hjelpetilbudet er godt og tilpasset.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Pasientfokus peker på at vi stadig ser flere unge mennesker som blir demenssyke, noe som gjør at det må etableres tilbud som ivaretar gruppen unge demente. Disse medlemmer viser til viktigheten av at kommunene er fremoverlente og tar grep for å møte økningen i antallet demente, som vi vet vil bli kraftig i årene fremover.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til at regjeringen har lagt frem Meld. St. 24 (2022–2023) Fellesskap og meistring – Bu trygt heime. Målsettingen med reformen er at eldre kan mestre livet og ha en trygg og verdig alderdom. Å skape og bidra til et mer aldersvennlig og demensvennlig samfunn er et sentralt mål med reformen. Disse medlemmer mener det er viktig å trygge og videreutvikle vår felles helsetjeneste for dagens og fremtidens eldre, slik at de eldre kan være trygge på at fellesskapet stiller opp og regjeringen følger opp.

Disse medlemmer viser til at det er lansert flere verktøy som bidrar til utredning og oppfølging av personer med demens, herunder Demensplan 2025 og Nasjonalt senter for aldring og helse sin nevnte veiviser for demens. Det er videre under utarbeidelse en e-løsning om basal demensutredning for leger og helsepersonell samt en verktøykasse for personsentrert omsorg og miljøbehandling.

Disse medlemmer merker seg at det gjøres mye godt arbeid i kommunene. Stadig flere kommuner har nå hukommelses-/demensteam, og om lag halvparten

av norske kommuner tilbyr brukeropplæring og dagaktivitet. Gjennom Demensplan 2025 vil regjeringen også stimulere til lavterskel møteplasser for sosiale, kulturelle og fysiske aktiviteter, og gjennom et eget eldreboligprogram vil regjeringen legge til rette for gode boliger for eldre.

Disse medlemmer viser til at regjeringen gjennom Bu trygt heime-reformen vil følge opp Pårørende-strategien og handlingsplanen for 2021–2025. Et av hovedtiltakene i handlingsplanen er tilskuddsordningen «helhetlig støtte til pårørende med krevende omsorgsoppgaver», som skal støtte opp om pårørendearbeidet. Disse medlemmer mener det er behov for mer forutsigbarhet, bedre informasjon til pårørende og mer medvirkning, og er derfor glade for at regjeringen løfter frem pårørendearbeidet.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti viser til at Norge var et av de første landene i verden som la frem en egen plan for tjeneste- og hjelpetilbudet til mennesker med en demenssykdom.

Disse medlemmer viser til at regjeringen Solberg la frem Demensplan 2015, som senere ble etterfulgt av Demensplan 2020 og Demensplan 2025. I Demensplan 2025 er det tre mål som skal bygge opp under det overordnede målet om å skape et mer demensvennlig samfunn. Det er at

1. personer med demens og deres pårørende fanges opp til rett tid og sikres gode og tilpassede tjenester,
2. personer med demens og deres pårørende sikres medbestemmelse og deltakelse i et demensvennlig samfunn, slik at de kan leve aktive og meningsfulle liv med fysisk, sosial og kulturell aktivitet som er tilpasset den enkeltes interesser, ønsker og behov, og
3. økt forskning og kunnskap om forebygging og behandling av demens.

Disse medlemmer mener det er viktig at demensplanene videreføres og videreutvikles.

Disse medlemmer mener økt kunnskap om demenssykdom i samfunnet vil bidra til en bedre inkludering av og forståelse for mennesker med en demenssykdom og til bedre helse- og omsorgstjenester. Disse medlemmer mener kunnskapen og kompetansen om demenssykdom må styrkes og videreføres i befolkningen og i helse- og omsorgstjenesten, blant annet med gode informasjonstiltak, videreutdanninger og masterutdanninger i demenssykdom. Kommunene, som har ansvaret for sykehjem og hjemmetjeneste, må sikre at alle ansatte har tilstrekkelig kompetanse på demenssykdom i møte med pasienter og pårørende. Disse medlemmer viser til at man i Kompetanseløft 2025, som ble lagt frem av regjeringen Solberg, viderefører arbeidet med Demensomsorgens ABC og Eld-

reomsorgens ABC som viktige tiltak for å bidra til at ansatte i helse- og omsorgstjenesten i kommunene skal få oppdatert fagkunnskap og muligheter for faglig refleksjon.

Disse medlemmer viser til at demenstilbudet varierer rundt omkring i kommunene, både for den som får en demenssykdom, og for de som står rundt som pårørende. Denne variasjonen må forebygges og reduseres. Disse medlemmer mener kommunene må legge bedre til rette for å skape et mer demensvennlig samfunn og ha en plan for hvordan det skal gjøres, for eksempel med flere lavterskeltilbud som hukommelsesteam som kan bidra til bedre hjelp og oppfølging, demensskole som i en tidlig fase gir opplæring i hvordan hverdagen kan mestres på en best mulig måte, eller avlastningstilbud for pårørende. Disse medlemmer vil utrede og innføre et pakkeforløp for demenssykdom som skal sikre en mer helhetlig og forutsigbar demensomsorg. Disse medlemmer mener at et pakkeforløp kan bidra til raskere diagnostisering og behandling, men også sikre at det ikke blir unødvendig ventetid, og at pasienter og pårørende ikke blir kasteballer i systemet.

Disse medlemmer viser til at kommunene i henhold til helse- og omsorgstjenesteloven skal gi tilbud om dagaktivitet for hjemmeboende mennesker med en demenssykdom. Dagaktivitetstilbudet skal inneholde både sosiale, kognitive og fysisk stimulerende aktiviteter. Disse medlemmer mener at mennesker som rammes av en demenssykdom, fortsatt skal kunne oppleve mestring og leve aktive og meningsfulle liv og være trygge på at de som står dem nærmest som pårørende, ikke må slite i motbakke for å få hjelp og avlastning. Disse medlemmer mener dagaktivitetstilbudet i kommunene må være variert og også må ivareta yngre mennesker med en demenssykdom.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti viser til at i en tidlig fase av demenssykdommen ønsker de fleste å kunne bo lengst mulig hjemme i kjente og trygge omgivelser. Da er kartlegging og tilpasning av bosituasjonen og økt bruk av velferdsteknologi viktige forutsetninger for å klare det. Disse medlemmer mener det må legges til rette for at mennesker med en demenssykdom skal få mulighet til å bo hjemme og få den hjelpen de trenger i hjemmet. Det krever nye boløsninger og bofellesskap mellom mennesker, som bidrar til å skape fellesarealer som er gode møtesteder, og som stimulerer til aktivitet og fellesskap. Demenslandsbyer er et godt eksempel på det, og disse medlemmer mener det må legges til rette for bygging av flere demenslandsbyer eller konsepter som ligner på det. Etter hvert som demenssykdommen utvikler seg, kan det være nødvendig med hjelp og tilsyn hele døgnet. Da er det viktig at det legges til rette for

bygging og modernisering av flere sykehjemsplasser og omsorgsboliger i kommunene som er i tråd med behovene i årene fremover.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til kommunene Hamar, Løten og Stange, som var tidlig ute med å legge til rette for en god demensomsorg. Dette er et arbeid som har pågått i flere tiår, og hvor man har hatt en arbeidsplan for demensomsorgen, demenskoordinator, demensteam med ergoterapeuter samt tett samarbeid med fastlegene. I tillegg er kompetanseheving hos ansatte viktig, og likeså gode og differensierte aktivitetstilbud samt samarbeidet med frivilligheten.

Fra man får diagnosen demens og frem til man trenger en plass på institusjon, går det i snitt tre år. 85–90 pst. av dem som får demens, får sykehjemsplass. Disse medlemmer vil derfor peke på at takten i utbygging av nye plasser må økes mye mer enn det regjeringen legger opp til i statsbudsjettet for 2024.

Disse medlemmer vil videre peke på den uvurderlige innsatsen som pårørende legger ned. Data fra RE-DIC-prosjektet i 2015 viste at den siste måneden før innleggelse på sykehjem yter pårørende 160 timer med hjelp og assistanse, og fra diagnose til innleggelse på sykehjem tilsvarende en 30–40 pst. stilling – i snitt i en treårsperiode.

Disse medlemmer er tydelig på at kommunene må jobbe for å styrke arbeidet med utredning av mistenkt demens, noe som kan gjøres ved å ha gode hukommelses- og demensteam i kommunene, og sikre oppfølging etter diagnose ved å ha en kontaktperson i forløpet som kan demens, og deretter styrke frivilligheten med både organisering, koordinering og samarbeid.

Disse medlemmer mener det er viktig å sikre nok sykehjemsplasser, bemanning og kompetanse i tillegg til en styrket hjemmetjeneste. Disse medlemmer mener derfor at det må komme konkrete tiltak som gjør at kommunene er i stand til å møte fremtidige behov.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Fremskrittspartiet støtter forslaget om å be regjeringen utrede og innføre et pakkeforløp for demenssykdom for å sikre bedre diagnostisering og oppfølging. Disse medlemmer mener dette kan være med og bidra til å forbedre omsorgen og livskvaliteten for personer som lever med demens, samt deres pårørende. Disse medlemmer anerkjenner behovet for en helhetlig tilnærming til demensomsorg.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Pasientfokus fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen utrede og innføre et pakkeforløp for demenssykdom som sikrer bedre diagnostisering og oppfølging.»

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet støtter forslaget om å legge bedre til rette for å skape et mer demensvennlig samfunn. Dette er et viktig skritt for å øke bevisstheten om demens og forbedre levekårene for personer med demens i våre lokalsamfunn. Kommunenes utvikling av en plan for å nå dette målet er velkommen og vil bidra til å fremme inkludering av og omsorg for personer med demens.

Disse medlemmer viser til Nasjonalforeningen for folkehelsens «Et demensvennlig samfunn», hvor over 170 kommuner deltar. Disse medlemmer applauderer slike tiltak og viser til at «eldremilliarden» i Fremskrittspartiets alternative statsbudsjett typisk kan nyttes til slike prosjekter.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen bidra til at kommunene legger bedre til rette for å skape et mer demensvennlig samfunn, og at kommunene har en plan for hvordan det skal gjøres.»

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Pasientfokus støtter forslaget om å legge til rette for flere lavterskeltilbud i kommunene for personer med en demenssykdom og deres pårørende. Tiltak som hukommelsesteam, demensskoler og avlastningstilbud er avgjørende for å gi nødvendig støtte og avlastning til de berørte. Disse medlemmer mener dette vil bidra til å forbedre livskvaliteten for dem som er rammet av demens, samtidig som det letter byrden for deres pårørende.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Pasientfokus fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen legge til rette for flere lavterskeltilbud i kommunene for mennesker med en demenssykdom og deres pårørende, som for eksempel flere hukommelsesteam, demensskoler og avlastningstilbud for pårørende.»

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet er enige i behovet for å opprette en tilskuddsordning som stimulerer til bygging av flere trygghetsboliger for eldre i distriktskommuner. Dette vil bidra til å sikre trygge og egnede boligalternativer for eldre som ønsker å bo i sine nærmiljø. Det er viktig å ivareta eldre i distriktsområder, og disse medlemmer mener tiltaket vil bidra til å nå dette målet.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sørge for at det opprettes en tilskuddsordning som skal stimulere til bygging av flere trygghetsboliger for eldre i distriktskommuner.»

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet ser positivt på forslaget om å utarbeide et eget boligprogram for mennesker med en demenssykdom. Dette vil gjøre det enklere for dem å tilpasse boligene til sine behov og anskaffe mer tilrettelagte boliger. Å tilby boliger som er tilpasset en demenssykdom, kan bidra til å bevare selvstendigheten og sikkerheten for personer med demens.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen utarbeide et eget boligprogram for mennesker med en demenssykdom som skal gjøre det enklere å tilpasse egen bolig, men også å anskaffe en mer tilrettelagt bolig.»

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet er enig i betydningen av å ha en pårørende-strategi i alle kommuner og gi pårørende mer fleksible avlastningstilbud. Pårørende spiller en viktig rolle i omsorgen for personer med demens, og det er nødvendig å støtte dem med passende tjenester. Disse medlemmer mener initiativet kan bidra til å avlaste pårørende og forbedre deres livskvalitet samtidig som omsorgen for personer med demens styrkes.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sørge for at alle kommuner har en pårørendestrategi og gir pårørende mer fleksible avlastningstilbud.»

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Pasientfokus viser til at demens er en fellesbetegnelse for mange forskjellige sykdommer eller skader i hjernen. Både eldre og yngre mennesker kan få en demenssykdom. Felles for alle med demens er at de har en alvorlig kronisk sykdom som krever systematisk oppfølging hos fastlegen, andre kommunale helse- og omsorgstjenester og i spesialisthelsetjenesten. Disse medlemmer understreker at det er behov for bedre helse- og omsorgstjenester i møte med mennesker med demens, et mer demensvennlig samfunn og mer forskning for å løse demensgåten. Disse medlemmer vil

spesielt peke på at over 400 000 nordmenn er pårørende til en som lever med demens, og blant disse er barn til unge demente, som kan få spesielt tunge og langvarige følelsesmessige og praktiske belastninger. Disse medlemmer vil understreke behovet for oppfølging og veiledning av pårørende til personer med demens.

Disse medlemmer mener at underbemanningen som vi har i omsorgstjenestene i dag, kan friste til å gå for raskt fram «for å få ting gjort», men det fører ofte til uro og redsel hos den syke.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt understreker at demensfeltet generelt ikke er preget av mangel på overordnede plandokumenter og/eller vedtak, blant annet gjennom de femårige nasjonale plandokumentene Demensplan 2015, Demensplan 2020 og Demensplan 2025. Den siste er signert daværende helse- og omsorgsminister Bent Høie.

Disse medlemmer mener utfordringen nå først og fremst er at de nasjonale planer må implementeres og følges opp med lokale planer for den enkelte kommune, og viktigst: forpliktende og konkrete implementeringsplaner.

Disse medlemmer er usikre på om pakkeforløp er et riktig tiltak overfor demenssyke, jf. forslaget pkt. 1. Pakkeforløp kan høres enkelt og greit ut for diagnoser med klare prosedyrer. For demens må tiltakene i mye større grad ha en individuell tilpasning hvor en tar hensyn til livssituasjonen og pårørende.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til sine merknader og forslag i innstillingen til Meld. St. 24 (2022–2023) Fellesskap og meistring – Bu trygt heime.

Komiteens medlem fra Rødt viser til sine merknader og forslag til Meld. St. 24 (2022–2023) Fellesskap og meistring – Bu trygt heime. Dette medlem vil trekke fram sitt forslag om pårørendes rettigheter:

«Stortinget ber regjeringa gjennomgå og forbedre regelverket for pårørendes permisjonsmuligheter i arbeidslivet for å sikre likestilling og bedre mulighetene til å kombinere arbeid og omsorg uten å pådra seg økonomiske problemer eller falle ut av arbeidslivet.»

Det er behov for tiltak for å ivareta pårørende bedre, og samtidig må det understrekes at det er et offentlig ansvar å sikre at pasienter med demens har tilstrekkelig helsehjelp og omsorg.

Komiteens medlem fra Pasientfokus viser til at alle er forskjellige – også personer med demens. De kan derfor ikke behandles likt. Det er viktig å ivareta den enkeltes integritet. Både åndelig, politisk og kroppslig integritet er viktig å respektere. Dette med-

le m mener «nærhet» og den private sfære rundt egen kropp må respekteres. Mennesker med en demenssykdom har krav på god og næringsrik mat som de kjenner fra før, hyggelige samtaler – enten det er verbalt eller gjennom sang, og ikke minst at hygiene og intimvask blir gjort på en respektfull måte.

De tte m ed l e m mener det er viktig at alle pasienter får omsorg av pleiere som har forståelse for den enkelte kulturelle bakgrunn og språk. De tte m ed l e m viser til at pasienter, enten de er norsktalende, samisktalende eller kvenske ofte har utfordringer i møte med tjenestene på grunn av at det er manglende kunnskap om pasientens kulturelle bakgrunn. Minoritetsspråklige personer med demens kan ha vanskeligheter med å uttrykke seg på norsk fordi deres hjertespråk er et annet. Tillært språk, andrespråket, kan bli borte ved demens eller andre hjerneskader, og i slike tilfeller må morsmålet benyttes. Da kan det være nødvendig å bruke kvalifisert tolk, jf. tolkeloven, sameloven og pasient- og brukerrettighetsloven. De tte m ed l e m viser til at de samme utfordringene finnes i alle deler av landet, i møte med både den samiske befolkningen og minoriteter med ulik bakgrunn.

De tte m ed l e m vil understreke at det er uakseptabelt at det brukes ulovlig tvang mot personer med demens. Dette innebærer et menneskerettighetsbrudd, og det er svært viktig med god kompetanse hos personell for å redusere bruken av tvang.

De tte m ed l e m viser videre til merknader i innstillingen til Meld. St. 24 (2022–2023) Fellesskap og meistring – Bu trygt heime.

Forslag fra mindretall

Forslag fra Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Pasientfokus:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen utrede og innføre et pakkeforløp for demenssykdom som sikrer bedre diagnostisering og oppfølging.

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen legge til rette for flere lavterskeltilbud i kommunene for mennesker med en de-

menssykdom og deres pårørende, som for eksempel flere hukommelsesteam, demensskoler og avlastningstilbud for pårørende.

Forslag fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti:

Forslag 3

Stortinget ber regjeringen bidra til at kommunene legger bedre til rette for å skape et mer demensvennlig samfunn, og at kommunene har en plan for hvordan det skal gjøres.

Forslag 4

Stortinget ber regjeringen sørge for at det opprettes en tilskuddsordning som skal stimulere til bygging av flere trygghetsboliger for eldre i distriktskommuner.

Forslag 5

Stortinget ber regjeringen utarbeide et eget boligprogram for mennesker med en demenssykdom som skal gjøre det enklere å tilpasse egen bolig, men også å anskaffe en mer tilrettelagt bolig.

Forslag 6

Stortinget ber regjeringen sørge for at alle kommuner har en pårørendestrategi og gir pårørende mer fleksible avlastningstilbud.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av medlemmene i komiteen fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Pasientfokus.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og rår Stortinget til å gjøre følgende

v e d t a k:

Dokument 8:260 S (2022–2023) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Erlend Svardal Bøe, Tone Wilhelmsen Trøen, Sandra Brufnot, Anne Kristine Linnestad og Tage Pettersen om å skape et mer demensvennlig samfunn – vedtas ikke.

Oslo, i helse- og omsorgskomiteen, den 30. november 2023

Tone Wilhelmsen Trøen

leder

Tove Elise Madland

ordfører

DET KONGELIGE
HELSE- OG OMSORGSDEPARTEMENT

Statsråden

Helse- og omsorgskomiteen
Stortinget
0026 OSLO

Deres ref
2023/2704

Vår ref
23/3662-

Dato
11. oktober 2023

Dokument 8:260 S (2022-2023) Representantforslag om tiltak knyttet til demenssykdom

Jeg viser til Stortingets henvendelse av 26. september 2023 hvor helse- og omsorgskomiteen ber om en uttalelse fra Helse- og omsorgsministeren om representantforslag fra representantene Anne Kristine Linnestad, Erlend Svardal Bøe, Sandra Bruflot, Tage Pettersen og Tone Wilhelmsen Trøen. Representantene fremmer følgende forslag:

- 1. Stortinget ber regjeringen utrede og innføre et pakkeforløp for demenssykdom som sikrer bedre diagnostisering og oppfølging.*
- 2. Stortinget ber regjeringen bidra til at kommunene legger bedre til rette for å skape et mer demensvennlig samfunn, og at kommunene har en plan for hvordan det skal gjøres.*
- 3. Stortinget ber regjeringen legge til rette for flere lavterskeltilbud i kommunene for mennesker med en demenssykdom og deres pårørende, som for eksempel flere hukommelsesteam, demensskoler og avlastningstilbud for pårørende.*
- 4. Stortinget ber regjeringen sørge for at det opprettes en tilskuddsordning som skal stimulere til bygging av flere trygghetsboliger for eldre i distriktskommuner.*
- 5. Stortinget ber regjeringen utarbeide et eget boligprogram for mennesker med en demenssykdom som skal gjøre det enklere å tilpasse egen bolig, men også å anskaffe en mer tilrettelagt bolig.*
- 6. Stortinget ber regjeringen sørge for at alle kommuner har en pårørendestrategi og gir pårørende mer fleksible avlastningstilbud.*

Svar:

Regjeringen har lagt frem Meld. St. 24 (2022–2023) *Felleskap og meistring – Bu trygt heime*. Dette er en helhetlig eldrereform som har som målsetning at eldre kan mestre livet og

ha en trygg og verdig alderdom. Et sentralt mål med reformen er å bidra til et mer aldersvennlig og demensvennlig samfunn. Regjeringen vil trygge og videreutvikle vår felles helse-tjeneste for dagens og framtidens eldre. Eldre skal være trygge på at fellesskapet stiller opp. Videre følger regjeringen opp Demensplan 2025.

Å sikre at personer med demens utredes og diagnostiseres til rett tid har vært et sentralt mål i alle de tre nasjonale demensplanene. Dette er et langsiktig mål, som krever kontinuerlig arbeid. Et sentralt tiltak har vært å få på plass en nasjonal faglig retningslinje om demens. Retningslinjen gir føringer for utredning og diagnostisering av demens, både for hvordan utredningen bør foregå, og for hvem som bør utredes hvor. Innholdsmessig vil et pakkeforløp være utviklet med bakgrunn i nasjonale faglige retningslinjer, og gi anbefalinger knyttet til alle ledd i behandlingsskjeden – forebygging, diagnostikk, behandling, oppfølging og kommunikasjon til pasient og pårørende.

I tillegg til nasjonal faglig retningslinje om demens, er det som en del av Demensplan 2025 utviklet eller under utarbeidelse flere verktøy som skal bidra til bedre utredning og oppfølging av personer med demens. Høsten 2021 lanserte Nasjonalt senter for aldring og helse en egen veiviser for demens, som skal gjøre det lettere for helse- og omsorgspersonell å planlegge, organisere og gjennomføre gode helse- og omsorgstjenester og tiltak for personer med demens og deres pårørende. Veiviseren setter anbefalingene fra nasjonal faglig retningslinje om demens inn i et forløpsperspektiv, og skal være til hjelp for tjenestene til å vurdere hvilke tiltak man skal sette inn til hvilke tider i forløpet. Videre er det under utarbeidelse e-læring om basal demensutredning for leger og annet helsepersonell. I løpet av høsten vil også en «verktøykasse» for personsentrert omsorg og miljøbehandling lanseres.

Nasjonale faglige retningslinjer om demens, anbefaler at utvidet utredning ved mistanke om demens gjennomføres i spesialisthelsetjenesten når utredning i den kommunale helse- og omsorgstjenesten ikke har vært tilstrekkelig for å stille diagnose. Diagnostiseringen kan i mange tilfeller skje sent i sykdomsforløpet. Det er derfor behov for å vurdere organiseringen av utredning av demens i spesialisthelsetjenesten og styrke samarbeidet med kommunene. Videre er det behov for en mer enhetlig organisering av utredning av demens, slik at pasientene ikke opplever uberettiget variasjon i utredningstilbudet i spesialisthelsetjenesten. De regionale helseforetakene har derfor i år fått i oppdrag å utrede en hensiktsmessig organisering av utredning av kognitiv svikt og demens i spesialisthelsetjenesten, der det også skal beskrives modeller og mekanismer for samarbeid med fastleger og eventuelt andre deler av kommunenes helse- og omsorgstjeneste som demensteam/ hukommelsesteam. Jeg mener sikring av bedre diagnostisering og oppfølging av pasienter med demens og et mer sammenhengende pasientforløp vil ivaretas gjennom et godt samarbeid mellom spesialisthelsetjenesten og den kommunale helse- og omsorgstjenesten, slik det legges opp til i oppdraget som er gitt. De regionale helseforetakene er allerede i gang med dette arbeidet.

Forslagsstillerne ber regjeringen legge til rette for å skape et mer demensvennlig samfunn. Å bidra til å skape et mer demensvennlig samfunn er det overordnede målet for Demensplan 2025. Strategiene og tiltakene i Demensplan 2025 skal bidra til å sette demensutfordringer på dagsordenen i kommunenes ordinære planarbeid. Målet er å sikre langsiktig og helhetlig planlegging av lokalsamfunn og omgivelser, samt dimensjonering og kvalitetsutvikling av tjenester til et økende antall personer med demens og deres pårørende. Kommunene er selvstendige rettssubjekter. Jeg har liten tro på å pålegge kommunene å ha egne planer for dette. Det er kommunene selv som ut fra lokale forhold må vurdere hvor i planverket tjenester til personer med demens bør omtales. Bevisstheten om dette er økende. Tall fra Nasjonal kartlegging av kommunenes tilrettelagte tjenestetilbud for personer med demens 2022, viser at 87,5% av kommunene omtaler tjenester til personer med demens i sitt planverk. Videre er det 74,3% av kommunene som har en strategi eller plan for å tilrettelegge for et mer aldersvennlig samfunn, hvor flertallet har inkludert personer med kognitiv svikt og demens som en del av dette. Regjeringen har videreført midlene til Nasjonalforeningen for folkehelsen og deres arbeid for et mer demensvennlig samfunn. Over 170 kommuner og flere servicenæringer har avtale med Nasjonalforeningen for folkehelsen om å jobbe for et mer demensvennlig samfunn.

I forslag 3 foreslås det å opprette ulike lavterskeltilbud. Å stimulere til utvikling av demens-team eller hukommelsesteam har vært en del av alle de tre nasjonale demensplanene. Tall fra Nasjonal kartlegging av kommunenes tilrettelagte tjenestetilbud for personer med demens 2022, viser at det har vært en stor økning i antall kommuner som har hukommelsesteam/demenseam. Økningen er fra 25% i 2007 til 88,1% i 2022. I Demensplan 2025 er satsingen på bruker- og pårørendeopplæring videreført fra Demensplan 2020. Nær halvparten av kommunene tilbyr brukeropplæring til personer med demens, i form av brukerskoler, ved dagaktivitetstilbud eller som en del av arbeidet til hukommelsesteamene. I tillegg til innsatsen gjennom Demensplan 2025, vil regjeringen som en del av Meld. St. 24 (2022–2023) *Felleskap og meistring – Bu trygt heime* stimulere til utvikling av tiltak for lavterskel møteplasser for sosiale, kulturelle og fysiske aktiviteter. Dette er sentralt for at eldre skal kunne bo hjemme lenger.

De fleste eldre ønsker å leve i eget hjem så lenge som mulig, og være sjef i eget liv – også når helsen skranter. Da er en egnet bolig viktig. Hva som oppleves som trygt vil imidlertid variere. For noen vil det å gjøre utbedringer i egen bolig være løsningen. Andre vil flytte til en mindre og mer lettstelt bolig i sentrumsnære strøk. Og for andre igjen vil en omsorgsbolig eller sykehjemsplass være løsningen. Tjenester skal tildeles med utgangspunkt i den enkeltes behov. Det er videre ønskelig med mer kunnskap om hva som er en egnet bolig for hjemmeboende personer med demens, og dette vil vi utrede som en del av et eldrebolig-program. Samtidig er behovet for tiltak i eksisterende boligmasse eller tiltak for flere tilrettelagte boliger, som trygghetsboliger, etter min vurdering ikke avgrenset til kun personer med demens. Hovedutfordringen i dag er mangel på egnede boliger for eldre, og særlig i distriktene.

Regjeringen har derfor i Meld. St. 24 (2022–2023) *Felleskap og meistring – Bu trygt heime* foreslått å opprette et eget eldreboligprogram. I eldreboligprogrammet foreslår vi en helhetlig tilnærming, fra den enkelte, til byggenæringen og til kommune og stat. Det er nødvendig med en helhetlig tilnærming, da det handler både om hvordan vi sikrer at boligene som er bygget fungerer godt og at det tenkes nytt om boformer og boligløsninger inkludert utforming av omgivelser og lokalmiljø. Vi vil gjennom programmet blant annet stimulere til nye sosiale boformer, legge til rette for økt bygging av trygghetsboliger, ta initiativ til et erfaringsnettverk med kommuner og byggenæringen om utvikling av aldersvennlige boliger og innhente mer kunnskap om egnede boliger for personer med demens. Dette er tiltak som er sentrale for å forebygge ensomhet og bidrar til at flere kan klare seg selv og leve det livet de selv ønsker, også personer med demens og deres pårørende.

I forslag 6 foreslås det at alle kommuner har en pårørendestrategi og gir pårørende mer fleksible avlastningstilbud. Regjeringen følger opp Pårørendestrategien og handlingsplanen 2021-2025, gjennom Meld. St. 24 (2022–2023) *Felleskap og meistring – Bu trygt heime*. Her løfter vi bl.a. frem tilstrekkelig støtte og avlastning til pårørende. Et av hovedtiltakene i handlingsplanen er tilskuddsordningen Helhetlig støtte til pårørende med krevende omsorgsoppgaver. Ordningen skal bidra til at kommunene utvikler kommunale modeller for å bedre pårørendes situasjon, og synliggjøre, anerkjenne og støtte pårørende med krevende omsorgsoppgaver. Tilskuddsordningen stimulerer til mye lokal aktivitet innen pårørendemiljøet. Prosjektene som har mottatt støtte har stor bredde, og kommunene lærer av hverandre. Eksempler på prosjekter er nettopp utvikling av kommunal pårørendestrategi. Andre prosjekter er kommunalt pårørendesenter med lavterskeltiltak for pårørende (mestringskurs, veiledningssamtaler, møteplasser), elektronisk samhandlingsverktøy for kommunikasjon med pårørende, opprettelse av pårørendekoordinatorrolle, rutiner for arbeid med barn som pårørende, samarbeidsrutiner og system for kompetanseheving, samt avlastningsordninger. I 2021 ble det øremerket opptil 5 mill. kroner årlig innenfor innovasjonstilskuddet til å opprette og teste modeller for fleksible kommunale avlastningstilbud for pårørende. Satsingen er et ledd i regjeringens pårørendestrategi og handlingsplan. I tillegg arbeider vi med å utrede videreutvikling av pårørendeavtaler. Verktøyet skal bidra til pårørendemedvirkning, bedre informasjon og mer forutsigbarhet for pårørende.

Med hilsen

Ingvild Kjerkol

